

A tízéves Kállay Gyűjtemény

Honfoglaláskori Balogsemjén nemzetségbeli ősök, a magyarságukra, törzsökös szabolcsi voltokra máig büszke Kállayak. Szabolcs vármegye történelme szorosan összeforrott munkásságukkal, az emlékezet lapjai számos kiváló leszármazott nevét máig őrzik. 1945 után a jözan ész sokuknak a távozást diktálta. Bárhová vetette is azonban a sors őket, sohasem felejtkeztek el az apákról fiúkra szálló végakaratról: megmaradtak magyar hazafinak, becsületben vitték tovább a Semjén törzset. A kései leszármazottak egyike, dr. Kállay Kristóf is csaknem 50 évig ette az emigránsok keserű kenyerét. Rómában kitűnő karriert futott be, köztisztviselőként álló, ismert ember lett. Mégis hazavágyott, a gyökereihez, az ő Kállósemjénébe s szülővárosába, Nyíregyházára.

Több Kállay leszármazotról tudjuk, hogy a kultúra, a tudomány mecénásai voltak, akik a szellem felemelkedését tekintették a jövő zálogának. Dr. Kállay Kristóf felmenői között, *Kállay Miklós* (1754–1820) híres szabolcsi alispán szalonjában külföldi zeneművészek is felléptek, támogatta a nemzeti színházt. Az apai nagyapa, a nem kevésbé híres *Kállay András* (1839–1919) szabolcsi főispán, a szabolcsi múzeum hajdanvolt gyarapítója, a Nyíregyházi Dalárda bőkezű pártfogója volt. Az anyai nagyapa, a lánglelkű 1848-as hazafi *Kállay Ödön* (1815–1879), az 1875. évi családülés nyomán a Magyar Nemzeti Múzeumnak adományozta a családi magánlevéltárakat, a Kállay Levéltárat, az írott források kivételes gazdagságú kincstárát. Az unoka, *dr. Kállay Kristóf*, a római otthonában valóban a semmiből épített fel egy magyar világot hitvesével, *Vásárhelyi Vera asszonnyal*, Sík Sándor-díjas írónővel. Gyűjtötte, saját pénzen vásárolta, tulajdonába mentette a magyar kultúra nyugaton kalódó, általa fellelt tárgyi és szellemi emlékeit, s akít a *Kállay Gyűjtemény alapítójaként és gyarapítójaként tisztelünk*.

Vendégszerető római házukban sok segítséget kérő magyar megfordult, és megkülönböztetett szeretetet kaptak a Szabolcsból odavetődő földiek. A rendszerváltás küszöbén *dr. Németh Péter* megyei múzeumigazgatót, és *Csabai Lászlóné* polgármester asszonyt (ekkorai városi tanácselnök) fogadták szívélyes barátsággal. Tárgyalásaik, megbeszélések, levelezésük eredményeként *dr. Kállay Kristóf*, a Szuverén Máltai Lovagrend szentszéki nagykövete, egyidejűleg a Magyar Máltai Lovagok Szövetségének elnöke úgy döntött, hogy a *római magángyűjteményét*, valamint a megőrzésre reá bízott muzeális értékű könyv-, oklevél-, kitüntetés-, metszet stb. gyűjteményét *szülővárosának, Nyíregyházának* ajándékozza. Kinyilvánította, hogy lokalpatriotizmusa mellett azért is választotta szülővárosát, mert a magángyűjteményére szintén igényt tartó Magyar Nemzeti Múzeumban, Országos Levéltárban, Országos Széchényi Könyvtárban, nem látta megnyugtatónak a teljes anyag egyben tartását és kölöngyűjteményként kezelését. A gyűjtemény illetéknéppen felajánlását Nyíregyháza város részére a városi tanácselnök asszony a gyűjteményalapító két testvérének (*dr. Kállay Miklós és Kállay András*) 1989-ben, a város új polgármestere, *Mádi Zoltán* pedig 1990 novemberében szóban elfogadta.

Az első római szállítmányok 1989. április 27-én érkeztek meg a Jósza András Múzeumba, amit 1990. november 2-án, 1992. február 21-én és szeptember 29-én újabb adományok, de még nem a teljes anyag követett. A Jósza András Múzeum egyébként is zsúfolt raktárhelyiségeiben, ekkor csaknem 60 dobozban és ládában tároltunk majdnem 6 ezer kötet könyvet, kiadványt, folyóiratot. A könyvek mellett már 1992-re létrejött egy kivételes értékű rendjel, kitüntetés kollekción (ekkor 135 darabból állt). Velük együtt átvettünk Kállay úrtól egy szignált Munkácsy-rézkarot, doboznyi családi iratot, egy díszmagyar öltözetet, valamint XX. századelős angol diplomataruhákat is.

1992 szeptemberében Nyíregyháza Megyei Jogú Város Közgyűlése a 212/1992 (IX. 21.) számú határozatával döntött a *kölöngyűjtemény átmeneti elhelyezéséről*, a Nyírvis-palotában (Széchényi utca I. II./7.) lévő 166 m² alapterületű, üresen álló lakásban (amit a gyűjtemény végleges elhelyezésekor a közgyűlés majd újra tulajdonába vesz). Egyidejűleg *Mádi Zoltán* polgármester úr megállapodást kötött a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Múzeumok igazgatójával, *dr. Németh Péter* úrral, miszerint a közgyűlés vállalta a lakás átadását, a lakás közműdíjainak évi rendszeres fedezetét, és az egyszeri felszereléshez, berendezéshez szükséges források átadását. A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Múzeumok Igazgatósága vállalta a már meglévő gyűjteménynek, és az újabb adományoknak az átvett lakásban történő elhelyezését.

a gyűjtemény működtetésével kapcsolatos költségeket, valamint az üzemszerű működtetéshez szükséges tudományos és kísérő személyzet költségeit.

1993. március 10-én dr. Kállay Kristóf gyűjteményalapító, Mádi Zoltán polgármester és dr. Németh Péter megyei múzeumigazgató, hivatalosan megnyitották a Kállay Gyűjteményt a Széchenyi utca 1. II./7. szám alatt lévő lakásban, ahol ma is működik.

A Kállay Gyűjtemény az eltelt tíz év alatt az adományozók körének bővülésével, a folyamatosan érkező újabb és újabb adományokkal, több algyűjteménnyel rendelkező múzeumi egységgé fejlődött. Az adományozók között mindenekelőtt dr. Kállay Kristóf gyűjteményalapítónak tartozunk köszönettel, aki a kezdetektől máig hozza a saját tulajdonú ajándékait, és donációkra biztatja, kéri családtagjait, barátait. Az ő segítségével vehettük át báró altorjai Apor Gábor (1889–1969) magyar királyi nagykövet, 1944 után magas rangú máltai lovag, és őrgrof Pallavicini Hubert (1921–1998) magyar királyi diplomata, 1944 után magas rangú máltai lovag, valamint a szintén Rómába emigrált dr. Papp Géza fogorvos, és hitvese Sebestyén Mária értékes családi könyvtárait; báró Apor Gábor, az ő nagybátyja báró Apor Sámuel altábornagy, és a nagynénje báró Apor Irma, továbbá Grenato Pignatelli di Belmonte pápai nuncius, immáron határainkon túl is jegyzett rendjeleit, kitüntetéseit; báróházi Bárczy István dr. (1882–1993) egykori miniszterelnökségi államtitkár díszmagyarját és kitüntetését, Sir Frederic Duncan (1859–1929) bécsi angol követ diplomataruháit, az ő fia, Sir Oliver Duncan elegáns báli öltözetét, Sebastiano Baggio (1913–1993) kardinális papi öltözeteit, Barcs Géza máltai lovag kukulláját, insigniáit.

Dr. Kállay Kristóf saját tulajdonú ajándékait felsorolni is lehetetlen (évente 6-7 alkalommal bőrröndnyi adománnyal érkezik): kortörténeti értékű fotók, Kállay családi iratok, sok-sok könyv, saját kitüntetései, máltai iratok, insigniák, pápaérmek, emlékérmek, festmények, grafikák, rézkarok, metszetek, XVI–XVIII. századi Wójtkffy és Mattyasovszky családi iratok, máltai öltözetek, díszmagyar menték a hozzátartozó gyönyörű boglárkokkal, gombokkal, XIX. századvégi díszszablya, édesapja, Kállay Miklós miniszterelnök fennmaradt emigráns levelezése és használati tárgyai (szivartárca, kristály hamutartó stb.). Szépen gyarapodik a trófea-gyűjteményünk is, amelyek Kállay Kristóf (hazatelepülése utáni) vadászsikereinek az emlékei. 1998-ban az ő segítségével jutottunk egy értékes, 3x2 m méretű oltárképhez (a kállósejnyi római katolikus templom volt oltárképe), helyhiány miatt a Jósza András Múzeumban tároljuk, restaurálásra szorul.

Dr. Kállay Kristóf két testvéröccsét, dr. Kállay Miklóst (1918–1996) és Kállay Andrást (1919–1995) is gyűjteményünk alapítójaként tisztelünk, ahogy dr. Kállay Miklós fiát, Kállay Kristóf országgyűlési képviselőt (1990–1994), és a leányát, Kállay Helént, úgyszintén Kállay Andrást Göttingenben élő fiát Kállay Dénest. Ők festményekkel, fotókkal, családi iratokkal, könyvekkel és folyóiratokkal, Kállay Miklós miniszterelnök fennmaradt kitüntetéseivel gazdagították eddig a gyűjteményt. Kállay Kristóf országgyűlési képviselő ajándéka az 1990–1994. évi országgyűlés teljes parlamenti naplója, és a parlamenti kiadványok. Az ő közbenjárására látható egy vitrinben az 1991-ben alapított Magyar Köztársasági Érdemrend teljes kollekcója.

Közel ötven Kállay leszármazottal tartom ma a kapcsolatot, akiktől családi iratokat, fotókat, tárgyakat vettünk át ajándékként (pl. Kállay Tibor Elemér Spanyolország, Kállay Kristóf Ausztria, dr. Kállay Nicola Horvátország, Kállay Ubui Budapest, Kállay István Budapest, dr. Kállay Zoltán Budapest, vitéz Kállay László Budapest, Kállay Anna iparművész Budapest, dr. Blázovics Anna Budapest). Kállay Kristóf gyűjteményalapító Rómában élő fia, dr. Kállay Miklós (iratok, fotók), Svájcban élő fia, Kállay András (rendjelek) is gyarapították már gyűjteményünket. Az USA-ban élő Kállay Miklós, és testvére Kállay Tamás ajándékai között kiemelendő a Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémia 1899–1944 közötti Emlékkönyve rézveretes bőrkötésben, csaknem négyezer aláírással, közöttük I. Ferenc József császár és király, Habsburg főhercegek és főhercegnők, Horthy István kormányzó, tábornokok, vezérkarai ezredesek.

A Kállayaknál leányágon rokon Ilosvay Ferenc (1914–1990) író, újságíró özvegye Johanna Ilosvay (Bécs) 1993-tól gyarapítja folyamatosan múzeumunkat (családi fotók, férje személyes tárgyai, kéziratai, folyóiratok). Johanna asszony nagyapja, Oscar Dietrich (1853–1940) neves bécsi arany- és ezüstműves volt, akinek hagyatékából vitrinnyi szép ezüst tárgyat kaptunk, az ötvös festményével együtt. Felbecsülhetetlen értékű az a közel harmadik darab magyar vonatkozású emlékérem verőtő is (a nagyapa műhelyéből), amelyekről 1849–1880 között verték a

Dr. Kállay Kristóf gyűjteményalapító

Az aranygyapjas rend jelvénye

Boros György felvételei

magyar emlékérmeket (pl. Batthyány újratemetése 1870, koronázás 1867, Deák-érmek stb.). A nyíregyházi Ilosvay Pétertől családi fotókat, iratokat vettünk át, a záhonyi Kádár Andrásról (magyaroroszlói Kállay-leszármazott) fotókat, iratokat, könyveket. A nyíregyházi születésű dr. Nagy Ákos 1997-ben Ausztráliából küldte el nekünk a magyar emigráns periodika gyűjteményét (1948–1997 közötti hetvenhétféle folyóirat 2293 száma) és 116 történelmi tanulmányt. Kolozsvárról Bánffy István és felesége, Apor Erzsébet családi iratokkal gazdagította a gyűjteményt, valamint Apor Péter író (1676–1752) filozófiai témájú kéziratának (60 oldal) kalandos úton készített másolatával. A nyíregyházi Szitha Mária tanárnő és testvére Szitha Sarolta negyvennégy családi iratot adományozott, közöttük két, függő pecséttel ellátott armalist (1606, 1610). Az Éremgyűjtők Egyesületének Megyei Szervezete nevében, dr. Fekete Zoltán és Dorogi László letétbe helyezték a szervezet tulajdonát képező, 1985–1995 között készített 110 darabos kollekciójukat (verőtövek, gipsztányérok, érmek).

Valamennyiőjüknek ezúton is szeretném tolmácsolni hálás köszönetünket!

Az algyűjtemények közül a könyvtárról, és falerisztikai kollekciónkról külön is szólni szeretnék. *Könyvtárunk* ma, tízezer kötetet, folyóiratot és kiadványt őriz. Mintegy 60%-uk idegen nyelven íródott (francia, német, angol, olasz). 1585–1714 között nyomtattak tizenkét kötetet, a magyar nyelvűek nagy százaléka védett könyv. Sok az első kiadású, a szerző által dedikált, a számozott példányú, az ex librises kötet, és nem kevés számú különlenyomatot és kéziratot is őrzünk. 40-40%-uk szépirodalmi, illetve történelmi-politológiai témájú, sok a vallási, művészettörténeti, illetve a növényekről-állatokról szóló kötet. A nyugati magyar irodalom számos kiemelkedő alakjának, így Cs. Szabó László, Márai Sándor, Tűz Tamás, Mérey Tibor, Kabdebó Tamás, Saáry Éva, Csiky Ágnes stb. műveit is átvettük, ahogy a magyar irodalom klasszikusainak műveit idegen nyelveken (pl. Madách Imre: Az ember tragédiája című művét olasz, francia és német nyelven, Petőfi Sándor és Jókai Mór műveit olasz és német nyelven, József Attila verseit angol nyelven stb.).

A falerisztikai algyűjteményben ma harmincnincsféle rend, kitüntetés insigniái találhatóak, amelyek tizenhárom európai és négy közép- és dél-amerikai országból származnak, tizenkét magyar eredetű, illetve a Habsburg-birodalmi korszakból való. Döntően az adott kitüntetés első vagy második fokozatai, aranyból és ezüsből, vagy aranyozott ezüsből valók, illetve brillantírozott ezüstök. Közülük nem egy darab hazai közgyűjteményekben máshol nem lelhető fel. Pl. az 1764-ben alapított Magyar Királyi Szent István Rend nagykeresztje a csillaggal, az 1429-ben alapított Aranygyapjas Rend XIX. századvégi rendjel típusa, az 1918-ig fennállt Brünni „Maria Schul” Nemesi Kisasszonyintézet díszjele, a Máltai Lovagrend Érdemrendjének nagykeresztje a csillaggal, az 1941-1944 között létezett Zvonimir Király Koronája Rend nagykeresztje a csillaggal, a közép- és dél-amerikai rendjelek stb. A teljes falerisztikai, numizmatikai kollekciónk ma hétszázhetven darabból áll.

Nagy hangsúlyt helyezünk a *közművelődési feladatainkra*. Már a Gyűjtemény megnyitásakor, a látogatók számára is láthatóvá tettünk két vitrinben rendjeleket, illetve régi könyveket, okleveleket, a falakon pedig a Kállayak fotóit. 1994-ben bővítettük a rendjelkiállítást és a Kállayak emlékfalát, valamint felállítottunk egy emléksarkot a Máltai Lovagrend tiszteletére (első adományozóink valamennyien máltai lovagok). 1995-től áll az Ilosvay Ferenc-emlékkiállítás. 1997-ben teljesen felújítottuk a Kállayak emlékkiállítását, a Máltai Lovagrend emlékkiállítását, és a szponzorok segítségével készült hét új tárlóban, szemre is tetszetős háttérben helyeztük el a falerisztikai (kitüntetésekkel foglalkozó segéd tudomány) kincseink egy részét. Az örvendetes gyarapodással átvett ajándékoknak a raktárhány miatti tárolása, és főleg további unikális daraboknak is láthatóvá tétele, a szűk alapterület miatt, mára megoldhatatlanná vált.

Rendszerezsek a *múzeumi történelem órák* a Gyűjteményben, évente 8-10 (döntően középiskolás) osztály fordul meg nálunk ilyen céljai. Nyugdíjas klubok, tantestületek, a Vitézi Rend tagjai stb. látogatásai mellett, pl. a nyíregyházi Magyar–Angol Klub évente egy-két foglalkozását is itt tartja. A médiával is jó a kapcsolataunk, nem múlik el év, hogy két-három híradást ne adjanak rólunk, munkánkról. Johanna Ilosvay nemes adományaival, 3600 szabolcsi diák vehette kézbe közreműködésünkkel ajándékkönyvként, Ilosvay Ferenc író kötetét (Megfordul a szél, Tizenkét ösvény, Tenyérnyi tisztás). Sok neves, *tiszteletreméltó látogatónk* volt már, néhányan közülük: prof. Kosáry Domokos, dr. Halasi Kun György (a Columbia Egyetem professzora), prof. John Lukács (Phoenixville, Pennsylvania), a thaiföldi és a kínai magyar nagykövetek, Serge de Hubsch (nagykövet), Lady Digby (a Brit Birodalmi Rend dámája), dr. Riedl Rudolf (Szatmár megye prefektusa), dr. Kovács Árpád (a Számvevőszék elnöke), Kupa Mihály és Rockenbauer Zoltán miniszterek stb.

Megtisztelik látogatásaikkal a Gyűjteményt a Megyei Közgyűlés és Nyíregyháza Megyei Jogú város tisztségviselői, és munkatársai is. Csabai Lászlóné polgármester asszony támogatásának legutóbbi kézzelfogható jele, eredménye, a 2002-ben általa felavatott bronzból való, szép köztéri cégérünk. Hasonló köszönet illeti Pataki József megyei művelődési főosztályvezető urat, aki a tíz év alatt, valamennyi szakmai rendezvényünk mentora volt. Gyakori vendég nálunk dr. Kállay Kristóf gyűjteményalapító, ahogy név szerint illene megszólítani a többi ma élő Kállay-leszármazottat is. Valamennyiőjükben a Kállay Gyűjtemény nagyszerű mecénásokra és barátokra talált, rendszeresen látogatnak bennünket, vigyázó szemekkel követik munkánkat, működésünket. *In asperis et prosperis* – szól a családi jelmondatuk. Igaz ennek tartalma, az általuk alapított és gyarapított Gyűjteményünkre is. Az ajándékozás, adományozás, a látogatásaik örömei, vidám órái mellett, munkatársaimmal, szomorú kötelezettségeinknek tettünk eleget a családtagjaik (gyűjteménygyarapítóink is) kállósemjéni temetésének megszervezésében, a Kállay felmenők sírjainak gondozásában. A legtermészetesebb kötelezettségünknek tekintjük, a névadó történelmi család emlékének ébren tartását, ápolását is. 2000-ben a családdal közösen két és félnapos Kállay világtalálkozót szerveztünk (Kállay Gyűjtemény, Nyíregyháza, Nagykálló, Kállósemjén színhelyekkel), ahol 152 Kállay vett részt itthonról, és határokon túlról (Erdélytől az USA-ig).

Kiemelt feladatunk a Gyűjteményben őrzött kincsek *tudományos feldolgozása*, publikálása, szakmai berkekben is ismertté tételük. Különböző hazai konferenciákon, tudományos üléseken 1994–2002 között huszonnyolc, határainkon túl Nagybányán és Ungváron pedig két előadást tartottam a Kállayakról, a Kállay Gyűjteményről és a nálunk őrzött falerisztikai tárgyakról. Ugyanezen időszak alatt negyvennyolc cikket írtam (tudományos szaklapokban, illetve konferenciakötetekben jelent meg huszonegy, a megyei sajtóban pedig huszonhét). Továbbá

önálló kiadványként látott napvilágot a Jósza András Múzeum kiadásában két kiállításvezető katalógusom, és az Apor-kítüntetéseket bemutató könyvem, színes fotókkal, valamint megírtam a Száz magyar falu könyvesháza sorozatban megjelent, Kállósemjén monográfiához a kötet nyolc fejezetét. 1994-ben kétnapos nemzetközi falerisztikai konferenciát szerveztem munkatársaimmal Nyíregyházán (1945 óta hazánkban ez volt a harmadik nemzetközi fórum), harmincnégy résztvevővel. Tizenhárom előadás hangzott el (hazai előadóktól, illetve Svájc-ból, Ausztriából és Romániából érkezett kollégáktól). 1995-ben és 2000-ben tudományos ülést rendeztünk Ilosvay Ferenc munkásságáról, 1999-ben szintén nálunk volt Ilosvay Ferenc Tenyérnyi tisztás című kötetének a bemutatója. 1997-ben dr. Ulrich Attila kollégámmal a Numizmatika és társtudományok című III. országos konferenciát szerveztük meg (két és félnapos) nyolcvankilenc résztvevővel, harmincnégy előadással. A tíz év alatt három alkalommal adtunk kölcsön tárgyakat megyén kívüli múzeumok kiállításához. 1994-ben a Magyar Nemzeti Múzeumban voltak láthatók Kállay Miklós miniszterelnök személyes tárgyai, kiténtetése; 1997-ben a pécsi Janus Pannonius Múzeum kiállításához dr. Apor Gábor egyik kiténtetését, az 1891–1947 között adományozott Bolgár Polgári Érdemrend középkeresztjét a csillaggal adtuk kölcsön (hazánkban ez is csak nálunk található), 1999-ben pedig a Keszthelyi Helikon Kastélymúzeumban rendezett „Ritkaságok, becses óságok” című országos kiállításán megyénket huszonkilenc gyönyörű rendjellel képviseltük.

Dr. Németh Péter megyei múzeumigazgató és dr. Kállay Kristóf gyűjteményalapító együttműködéséből született meg a Kállay Gyűjtemény, aminek a megyei múzeumigazgató úr megbízásából 1992-től vagyok a vezetője. Szeretném remélni, hogy az eltelt tíz év alatt munkatársaimmal sikerült megyén belül s a megye határain túl is – a lehetőségeinken belül – ismertté tenni a Gyűjteményt. Vendégkönyvünk beírásainak tanúsága szerint szép élményekkel távoznak tőlünk a látogatók.

Dr. Lakatos Sarolta

„Egy földön, egy hazában”

A megyeszékhelyen kívüli irodalomkutatás és hagyományápolás Szabolcs-Szatmár-Beregben

A Kölcsey Társaság és a Ratkó József irodalmi Társaság

A kiemelkedő alkotók hagyományának ápolásában Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében az elmúlt másfél évtizedben mind nagyobb szerepet kaptak a régió nagy íróinak nevét viselő irodalmi társaságok. A Kölcsey Ferenc és Ratkó József szellemét felvállaló kulturális közösségek különösen sokat tettek az életművek kisugárzó tudatosításáért.

A *Kölcsey Társaság* országos hatókörű és jelentőségű kulturális testület, aminek szervezeti centruma a Kölcsey egykori lakóhelyéhez, Szatmárcsékéhez közeli Fehérgyarmaton van. Már az alakuló közgyűlést ebben a városban tartották 1988. szeptember 23-án. Az alapító tagok az ünnepség szónokát, Pozsgay Imre államnarrusztart választották elnökké. 1990. szeptember 8-ától a társaság elnökének Taxner-Tóth Ernő, közismert Kölcsey-kutató, irodalomtörténész egyetemi tanárt kérték föl. A működés anyagi alapfeltételeit Tisza László, az OTP vezérigazgatója alapozta meg a *Kölcsey Társaság Alapítvány*al. A társaság alelnökévé Csorba Sándort, a Nyíregyházi Főiskola tanárát, ügyvezető elnökévé László Béla, fehérgyarmati középiskolai tanárt, titkárává pedig Hamar Pétert, szintén fehérgyarmati középiskolai kollégiumi igazgatót, jegyzőjévé Szabó István köztisztviselőt választották.

A mikrorégió lehetőségeitől az országos szintekig táguló kulturális küldetés Kölcsey eszméinek jegyében kap helyet a Társaság munkájában. A nemzeti értékek tudatosításának programja működésükben egyszerre jelenik meg az Európára nyitottság távlatával és a határon túli magyarságra is figyelő tekintettel. Az országos intézményekhez, rendezvényekhez csatlakozást és ilyenek kezdeményezését a Budapesten élő, a Debreceni Egyetemen tanító elnök